

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H.G.Olrik

Om H.C. Andersens Slægt og
hans Fødested

Nogle nye Undersøgelser om H. C. Andersens Slægt og hans Fødested.

Af H. G. Orlík.

For det paalidelige Kendskab til H. C. Andersens Slægt har Landsarkivar G. L. Wads fortrinlige lille Afhandling i Personalhistorisk Tidsskrift, 4. Række, 5. Bind (1902)¹⁾ været grundlæggende; yderligere Oplysninger — og det foreliggende Materiales Anvendelse paa Studiet af Digterens Værker — fremkom i Professor, Dr. Hans Brix' ypperlige Skrift om H. C. Andersen og hans Eventyr (1907). Ved Landsarkivar Wads Undersøgelser opnaaede man navnlig at faa klarlagt Digterens Farmoders Herkomst, hun der var »en født Nommesen«²⁾; til Supplering af de Oplysninger, om H. C. Andersens Oldefader, den sydfra indvandrede Nom[m]en Nommensen (Numen Numensen o. s. v.), der findes i Wads Afhandling S. 201 f., hvor der ikke meddeles noget om hans eller hans Hustru, Cathrine Sørensdatters senere Skæbne, kan nu anføres, at iflg. Odense St. Hans Kirkebog er »en gl. Stadstambour navnlig Numen Numensen, 80 Aar« død d. 6. Februar 1787 og begravet i de Fattiges frie Jord. »Cathrine Tambour Nomesens Enke, 84 Aar, kan intet bestille og er meget skrøbelig, har betlet [o: levet af at betle]«, hedder det i en »Fortegnelse over Odense Byes Fattige fra 1792 (Odense Provstearkiv); hun har da Ophold hos sin Svigersøn Skomagervend Anders Hansen, H. C. Andersens sindssyge Farfader; hun opføres blandt »4. Classes fattige à 3 Sk. daglig« og er formentlig død før 1801; hendes Navn er ikke fundet i Kirkebogen. Ogsaa dette gamle Ægtepars Navn har været knyttet til Hans Jensens Stræde; i »Mandtall over Odense Byes Indvaanere 1777« og i »Fortegnelse over Fattige i Odense, som bør nyde Almisse udi Aaret 1779« nævnes Nomen Nommensen Tambour som boende i bemeldte Stræde, nordre Side; en Søn af Ægteparret omhandles nedenfor, S. 6, Fodnote 1. Om Farfaderens, den sindssyge Anders Hansens Slægt, er derimod hidtil intet nærmere oplyst. Selv betegner H. C. Andersen sine Bedsteforældre paa fædrene Side som »velhavende Bønderfolk«, for hvem det var gaet tilbage; Wad har paavist, at Farfaderen allerede ved sin Trolovelse i 1781 med Cathrine »Naamens«datter betegnes som Skomagervend og ved

¹⁾ G. L. Wad: »Om Hans Christian Andersens Slægt«, Pers. T. 4. R. V., S. 189—204. Optrykt med enkelte Tilføjelser under samme Titel i 1905 i Anledning af 100-Aarsdagen for Digterens Fødsel (Odense 1905 4to, 21 S.).

²⁾ »Mit Livs Eventyr«, Udg. 1859, S. 7.

sin Søns Anders Daab det følgende Aar i Aalsbo, Rørup Sogn, som Skomager. Folketællingslisten for 1787 (Vends Herred, Gjelsted m. Rørup Sogne, Taarup, 21. Familie) betegner ham dog som »H u s m a n d og Skomager«; hans Alder opgives her som 31 Aar, hvilket stemmer med Opgivendet ved Folketællingen i Odense 1801, medens Kirkebogen ved hans Død i 1827 gør ham til 76 Aar gammel; Folketællingerne synes paalideligst.

Om H. C. Andersens mødrene Slægt har Wad slet ingen Oplysninger og Dr. Brix blot Hypoteser; om hans Moder, Anne Marie Andersdatters Fortid ved man endnu kun, at hun 5½ Aar før Digterens Fødsel, nemlig den 22. September 1799 »i H(ans) J.(ensens) Stræde hos Rasmus Iversen« som »1. Gang besøvet« fødte et Pigebarn udenfor Ægteskab, der den 27. s. M. blev døbt Karen Marie, og hvortil Pottemagersvend Daniel Jørgensen Rosenvinge blev udlagt som Fader. Men heller ikke om denne Halvsøster til Digteren, som han selv ikke nævner i »Mit Livs Eventyr«, og som dog har spillet en saa overordentlig Rolle for hans Digtning, ved man endnu ret Besked; kun at hun, der »havde haft de naturlige Kopper« og i 1814 blev konfirmeret i St. Knuds Kirke i Odense, o. 1822 forlod sin Fødeby for at drage til Kjøbenhavn, hvor hun i 1842 som gift med en Mand ved Navn Kaufmann(?) dukker op og faar nogen økonomisk Hjælp af Digteren. Naar Wad i sin ovenanførte Afhandling siger om Karen Marie, at hun »i det mindste i hans (o: Digterens) Barndom har været hos sin Moder og som halvsjette Aar ældre maatte spille en Rolle i hans Liv under de smaa Forhold«, saa er der egentlig ingen Hjemmel herfor, udover at Moderen i 1807 bestræbte sig for at indtale Faderens Underholdsbidrag; men derfor kan Barnet jo godt have været hos fremmede. Naar derhos Dr. Brix udtaler¹⁾, at Karen Marie ikke findes i Folketællingen for 1801 i Odense Købstad, er dette ikke rigtigt. Som ovenfor anført kom hun til Verden 1799 »i Hans Jensens Stræde hos Rasmus Iversen«, og i Folketællingen 1801 finder vi hende endnu i dette Stræde, nemlig i (Brandkasse-) No. 540 — nuværende Gade-No. 6 —, hvor følgende to Familier boer:

865. Familie: J ø r g e n I w e r s e n, Huusbonde, 38 Aar, Dragon, i første Ægteskab (med)
 A n n a S ø r e n s D a t t e r, 53 Aar, 2. Gang gift.
 K a r e n M a r i a, deres Datter Datter, 2 Aar.
866. Familie: R a s m u s I v e r s e n, Huusbond, 60 Aar, Daglejer og afsk. Dragon med 16 rd. Pension aarlig
 A n n a C a t h r i n e, hans Kone, 78 Aar, begge i første Ægteskab.

¹⁾ Hans Brix »H. C. Andersen og hans Eventyr«, S. 47, Anm. 2.

Paa dette Tidspunkt har Digterens Halvsøster da haft Ophold hos Mormoderen, — altsaa ogsaa H. C. Andersens Mormoder, om hvis Navn og Alder vi samtidig oplyses — og det ligger ikke fjernt at antage, at Karen Marie indtil videre, ogsaa efter at Moderen omsider har indgaaet Ægteskab, er blevet hos sin Bedstemoder. Om der er Slægtskab mellem Jørgen og Rasmus Iversen, har ikke kunnet oplyses; som nedenfor vil blive nærmere omtalt flytter Jørgen Iversen, der senere betegnes Daglejer, i Januar 1802 over i Lejevaaningen i gl. Matr. 3: Brandkasse No. 544 (Litr. F. ud mod Bangs Boder) og er forsvundet — død eller rejst bort — i April 1804, og i Januar 1805 er ogsaa hans Hustrus Navn udgaaet af Mandtallet i Odense; hun — H. C. Andersens Mormoder — er formentlig senere vendt tilbage til denne By og turde være identisk med det Hospitalslem Anne Sørensdatter, 82 Aar gammel, som 30. December 1829 dør i Graabrødre Hospital i Odense og begraves 4. Januar 1830¹⁾. Om Rasmus Iversen kan oplyses, at han — trods Forskellen i Efternavnet — vel nok er identisk med den Dragon ved det fyenske Dragon Rgt. Rasmus Sivertsen, 52 Aar, som ved Folketællingen i 1787 boer i Odense St. Jørgens Stræde No. 653, og hvis Hustru anføres som Anne Cathrine Johans Datter, 62 Aar, begge i 1. Ægteskab; de har da to fælles Børn: Cicilia Magdalene, 24 Aar og Christian, 12 Aar; i Januar 1805 boer pens. Dragon Rasmus Iversen i Dandsestræde, vestre og søndre Side, No. 565; formodentlig er det hans Hustru, der som »Kalk-Slager Rasmus Iversens Kone«, 86 Aar gammel, den 26. September 1810 begraves i de fattiges Jord²⁾, og selv jordes »Pensionist og Almissem« Rasmus Iversen, 66 Aar gammel (sic) den 3. Maj 1811, ligeledes i de fattiges Jord³⁾.

De ovenfor meddelte Oplysninger om Jørgen og Rasmus Iversens Bopæl i Aarene 1802—05 skyldes et hidtil ikke benyttet Materiale, nemlig Odense Købstads Mandtal over Extra-Personal, samt Rangskatten for Aarene 1800—1809, der som Bilag til de til Revision indsendte Kæmner- o. a. kommunale Regnskaber nu opbevares i Rigsarkivet⁴⁾. Disse Mandtal er fortrinlig førte; de er optagne hvert Aars Januar og Juli og for de mellemliggende Måned er findes omhyggelige Af- og Tilgangslister; de omfatter alle Byens Beboere, som har selvstændig Husstand, med Angivelse af dennes Overhovedes Navn og Stilling, medens Tjenestefolk, herunder Svende og Lærlinge, samt Logerende og Børn over 12 Aar

¹⁾ Kirkebog for Graabrødre Hospitals Menighed 1814—1836, Pag. 181 No. 111.

²⁾ Odense St. Knuds Kirkes Ministerialbog 1798—1814, Pag. 334 No. 44.

³⁾ l. c. Pag. 617, No. 23.

⁴⁾ Se »Rigsarkivet og Hjælpe midlerne til dets Benyttelse« 1923, S. 98.

kun opføres med Antal; Børn under 12 Aar tælles som ikke skattepligtige ikke med; Børn over 12 Aar nævnes oftere ved Navn¹⁾. Ved Hjælp af disse Lister er det nu muligt at følge Odense Bys Beboere i det ovennævnte Tidsrum med stor Nøjagtighed, og bl. a. kan vi ad denne Vej fastslaa, hvem der i Begyndelsen af forrige Aarhundrede har boet i (Brandkasse-) No. 544, hvis Litra F. er det nuværende Matr. No. 1345, Gade No. 45, i Hans Jensens Stræde, der betegnes som H. C. Andersens Fødested²⁾.

Nogle Oplysninger om Tidspunktet for Opførelsen af dette Hus m. v., hvorom man paa det Tidspunkt, da det overgik i offentlig Eje, ikke synes at have søgt nøjere Underretning, maa her forudskikkes.

Indtil 1760 udgør den Del af Hans Jensens Strædes søndre Side, der ligger længst mod Øst, hvor den begrænses af Bangs Boder, en ubebygget Grund, som ejes af Knapmager Christopher Adolph, hvis Datter da har faaet det første Hus — paa 3 Fag — i Arv og i 1773 er gift med Knapmager Christopher Franck³⁾. I 1799 tilhører Grunden — bortset fra Franck's Hus — Tømmermester Valentin Lund, der udstykker den og bebygger samt i det følgende Aar bortsælger Parcellerne. Den 16. December 1799 har han solgt Parcellen Litra D. til Raadstuetjener Christian Ring, og den 15. December 1800 skøder han de to ny opbyggede Huse No. 544 E og F ved 2 Dokumenter til Haarskærer (ogsaa betegnet som Parykmager), senere Oppebørselsbetjent Poul Poulsen. Ifølge Skøderne bestod det saaledes afhændede af »5 Fag Huus til Gaden et Loft højt« (Litra E) og »næstop til førømmeldte og under samme No. Litra F, der bestaar af 4 Fag Huus til Gaden, ligesaa et Loft højt«; det første »grændser til Christian Ring, Raadstuetjeners Hus paa den vestre Side i Hans Jensens Stræde, halv Stolpe« (nuværende Matr. No. 1343, Gade No. 43 og forenet med No. 45 til H. C. Andersen Museet), og det andet »grændser til Hr. Apoteqver Blumensaats Hauge ud til Bangs Boder paa den søndre Side⁴⁾«. I et Tingsvidne, optaget ved Odense Byting 7. Juli — 15. Juli 1800 til Brug ved den nye Ejers Laan af Stiftsøvrighedens Midler med Pant i Ejendommene, beskrives disse saaledes:⁵⁾

¹⁾ Det er formentlig Dele af disse Mandtal (Kladder?) som under Betegnelsen »Hussøgningslister« findes for enkelte Aar i Landsarkivet i Odense og der er benyttede af Dr. Brix, se hans ovfr. S. 2, Fodnote ¹⁾ anførte Skrift S. 22.

²⁾ I »Odense Kommunes Regnskaber for 1905—06«, S. 308, 343 og 382 kaldes det »H. C. Andersens Fødested« (!).

³⁾ Panteregister til Odense Købstads Skøde- og Panteprotokol No. 2, paabegyndt 22. Maj 1790.

⁴⁾ Odense Købstads Panteprotokol No. 17 (1797—1803) S. 318. Købesummen for de 2 Huse var 450 Rdl.

⁵⁾ Bilag ad Odense Bytings Protokol No. 28/1800; Tingsvidnets Be-

- »1. Litra E. bestaaende af 5 Fag een Etagee med Gesims under, Muur og Eege Bindingsværk, alt af nye opførdt og befandtes samme indrettet til 2de Stuer, Kiøkken og Spiisekammer, et lidet Gaardsrum og i Gaarden et Locum.
2. Litra F. bestaaende af 4 Fag ud til de saa kaldede Bangs Boder og er indrettet til en Leievaaning, et lidet Gaardsrum og i Gaarden et Locum og ved samme et lidet Skuur tilbygget«.

Ved Hjælp af Mandtalslisterne, der dog ikke nævner de nye Litra paa Hovednummerets Parceller, kan vi nu se, hvem der har boet i No. 544. I November er »Haarskiærer Poul Poulsen og Kone« tilflyttet, og i Januar 1801 ser Listen over Beboerne saaledes ud — de er øjensynlig optalte øst fra:

1. Parykmager Poul Poulsen og Kone
2. Christian Ring og Kone¹⁾
3. Hans Jacob Jensen og Kone
4. Ole Tolderlunds Enke
5. Skomager Schmidts Kone
6. Christopher Franck og Kone.

I Juli 1801 er Listen uforandret²⁾, i Januar 1802 er Ole Tolderlunds Enke erstattet med Jørgen Iversen og Kone (»heel fattige«); i Juli 1802 ingen Forandring; i Januar 1803 har Jørgen Iversen og Kone faaet Pladsen som 2. Familie, og Skomager Schmidts Kone

skrivelse er in extenso optaget i Pantebrevene til Fyns Stiftsøvrighed. Hele Ejendommen takseredes til 600 Rdl.; af Stiftsmidlerne ydedes et Laan paa 400 Rdl. og den assureredes for 440 Rdl.

¹⁾ Disse — og de følgende 4 Sæt Beboere — er i Mandtalslisten henførte til Gruppen: »heel Fattige over 16 Aar, der fritages for Udredelse af Extra-Skatten (8 β pro persona).

²⁾ Til Sammenligning og Udfyldning anføres Beboerne af No. 544 efter Folketællingslisten for 1. April 1801.

878. Fam. Parykmager Poul Poulsen, 36 Aar, m. Hustru Pernille Cathrine, 38 Aar.
879. Fam. Raadstuetjener Christian Ring, 46 Aar og Hustru Kjerstine Hansdatter, 54 Aar.
Feldberedersvend Hans Erichsen, 27 Aar.
880. Fam. Raadstuetjener Hans Jacob Jensen, 54 Aar, m. Hustru Anna Nielsdatter. Logerende: Anna Cathrine Olsdatter, 40 Aar, i 1. Egteskab, ernærer sig ved Haandarbejde.
881. Fam. Enke Karen Olsen, 40 Aar, ern. sig v. Haandarbejde, med Børnene Hans Olsen, 13 Aar og Oline, 9 Aar.
882. Fam. afsk. Cornet Christopher Franck, 69 Aar, afsk. m. 30 Rd. Pension aarlig, med Hustru Anna Adolph, 64 Aar.
Johan Franck, Cornet, 30 Aar, ugift.
Dorthea Franck, 21 Aar, ugift.
Cathrine Buch, 12 Aar, Tjenestepige.
Logerende Michael Fogh, 28 Aar, ugift, Cornet v. det fynske Reg, lette Dragoner.

er erstattet med Lars West og Kone som 5. Familie. I Januar 1804 har Listen følgende Udseende:

544. 1. Parykmager Poul Poulsen og K(one)
2. Jørgen Iversen og K.
3. Raadstuetjener C. Ring og K.
4. Raadstuetjener H. J. Jensen og K.
5. Smaahandler Lars West og K.
6. Knapmager Francks Enke og 1 Folk

af disse er No. 2—4 »helt fattige«. I April 1804 opføres Jørgen Iversen paa Afganglisten; Listen for Juli 1804 viser Beboerne uforandrede, men som No. 2 kun »Jørgen Iversens Kone« (H. C. Andersens Mormoder), og Familien under 6. mangler. I Januar 1805 er Jørgen Iversens Kone ogsaa forsvundet og erstattet med »Anna Nomens¹⁾ og Johan Peter, afskediget Dragon«, (begge »helt fattige«), og samme Udseende har Listen for Juli 1805. I Januar 1806 har Fortegnelsen følgende Udseende:

544. 1. Wilschytz Enke²⁾
2. Stoelmager Rasmus Krag og Kone³⁾
3. Mads Jensen og Kone
4. Poul Poulsen betient og Kone
5. Hans Jacob Jensen og Kone
6. Smaahandler Lars West og Kone

idet Anna Nomens nu har faaet Bolig — antagelig i Pernille Lykkes Stiftelse — i Myntestræde; med denne Beboerliste fortsættes i 1807.

¹⁾ »Anna Nomens« er identisk med Anna Marie Nielsdatter, som ved Folketællingen i 1787 er 27 Aar gl. og g. m. Musqueter v. Prinds Frids. Rgt. Søren Nummesen, 35 Aar gl., med hvem hun har Ægtebarnet Lars Sørensen, 3 Aar gl.; de boer da i Hans Jensens Stræde No. 442; hendes Mand er vistnok en yngre Broder til H. C. Andersens Farmoder og Søn af den ovenfor S. 1 nævnte Stads-Tambur Nomen Nomensen.

Søren Nommesen maa være død før 1803, thi 7. December 1803 faar hans Enke Anne Marie Nielsdatter i Vor Frue -Kirke døbt et udenfor Ægteskab født Drengbarn, Frederik, til hvem Hanskemagersvend Søren Knudsen er Fader; 1. April 1840 begravnes Anne Marie Nielsen »Enke efter Almissemester Søren Nommesen« i Myntestræde, 95 Aar gl. En Lars Sørensen Nommesen — antagelig hendes ovennævnte o. 1784 fødte Søn — anføres i 1834 som »Byesens-tambor«; han har aabenbart arvet Farfaderens Talent og Embede.

²⁾ Afsk. Underofficer Jacob Wildschütz, 51 Aar, og Hustru Anne Kirstine, 40 Aar, boede 1801 i Hans Jensens Stræde No. 542 med en Datter Elisabeth Margrethe, 18 Aar gl. Manden døde 1. Maj 1804 (St. Hans Sogns Kirkebog S. 340). Enken lever endnu 1834 som Lem i »Doctors Boder«.

³⁾ Stoelmager Rasmus Pedersen Kragh har 17. December 1806 købt Parcellerne 544 E og F, som han 25. Marts 1811 sælger til Toldbetjent C. L. Milo; af dennes Datter Christiane Cathrine Milo, der betingede sig fri Bolig for Livstid, sælges Ejendommen 27. August 1855 til Tømmermester Andreas Chr. Rasmussen, efter hvem de 16. August 1869 arves af Tømmermester Hans Rasmussen (Kjerteminde). Ved Skøde af 23. December 1875 sælges de til Mur-

Men, vil man med nogen Føje spørge: hvor figurerer H. C. Andersens Forældre da som Beboere af nuværende No. 45 i Hans Jensens Stræde, hvor Digteren er født? Der er herpaa intet andet Svar, end at Digterens Forældre overhovedet ingensinde som gifte har boet i det Hus, der betegnes som Digterens Fødested, og overhovedet ikke i Hans Jensens Stræde.

Som oplyst af G. L. Wad blev Skomagervend Hans Andersen af Vor Frue Sogn den 5. Januar 1805 trolovet med Anne Marie Andersdatter, og den 2. Februar viedes de i St. Knuds Kirke (Brudens Sogn); den 2. April s. A. fødtes og hjemmedøbtes deres Søn Hans Christian og den 15. s. M. bekræftedes hans Daab i St. Hans Kirke, i hvilket Sogn han da antagelig er født. Men som Mand og Kone er hans Forældre ikke opførte paa Mandtalslisten før i Januar 1806 og har med andre Ord ikke før dette Tidspunkt sat Bo og haft egen Husstand; de boer da i No. 330 paa Holsedores østre Side (sidste Hus i Rækken), som 3. Familie efter 1. Johannes Møllers Kone og Datter og 2. Stine Pouls. Mulig er han identisk med den »Skoe^m. Hans Andersen«, der figurerer paa Mandtals-Tilgangslisten for November 1805 som flyttet ind i No. 247, Vestergades søndre Side hos Sporemager Peder Niensens Enke, hvor der tillige er »1 Søn og 1 Folk«, men sikkert er det ikke; han anføres iøvrigt fra Januar 1806 bestandig som Piber¹⁾.

Digterens Forældre har herefter haft Bolig paa følgende Steder i Odense:

- 1806 Januar: Holsedore No. 330; Hans Andersen Piber og Kone
 — Maj : Claregade No. 310; Hans Andersen Piber og Kone
 — Juli : Claregade No. 310; Hans Hansen²⁾ Piber og Kone

svend Hans Peter Nielsen; 4. Juli 1877 til Jmfr. Ane Marie Hansen og 20. September 1879 til Værtshusholder Niels Christiansen Fangel. I 1889 ejes de af Detajlhandler R. P. Rasmussen (ifølge »Vejviser for Odense«). Nuværende Ejere (siden 1905) er Odense Kommune.

Hoved-Panteregistret 1857 henfører Parcellerne, der nu har Gade No. 43 — fortløbende G a d e numre er først i Brug længe efter 1830 — til Ramshered; det samme er Tilfældet i »Vejviser for Odense« indtil 1885.

¹⁾ Muligt ved »de unge Karles Korps«, se herom Dr. Hans Brix' ovfr. S. 2, anførte Skrift S. 22; ved dette Korps var det at hans Morfader Nommen Nommensen, se ovfr. S. 1, stod som Tambour.

²⁾ Paa denne Veksel af Efternavnet har Dr. Brix allerede gjort opmærksom l. c. S. 22—23, uden at hans Forklaring af Forholdet dog kan anerkendes som rigtig. Hans Andersens Søn er slet ikke døbt med Efternavnet Andersen; paa Landet vilde han sandsynligvis have faaet Efternavnet Hansen;

- 1807 Januar: Claregade No. 310; Hans Hansen Piber og Kone
 — Maj : Klingenberg No. 646; Hans Hansen Piber og Kone
 — Juli : Klingenberg No. 646; Hans Hansen Piber og Kone
 1808 Juli : Klingenberg No. 646; Hans Hansen Piber og Kone
 1808 Juli : Klingenberg No. 646; Hans Hansen Piber og Kone
 1809 Januar
 og Juli : Klingenberg No. 646; Piber Hans Andersen og Kone

og paa sidstnævnte Sted har de antagelig fortsat til Mandens Død.

Hvorledes er det nu gaaet til, at nuværende Gade No. 45 (indtil Omnummereringen o. 1900 No. 43) er opfattet og fastslaaet som H. C. Andersens Fødested?

Hermed forholder det sig antagelig saaledes:

Da Odense Kommunalbestyrelse, sidst i Aaret 1867, besluttede at gøre den berømte Digter til Æresborger i hans Fødeby, blev Spørgsmaalet om, hvor i Byen han var født, aktuelt, og »Fyens Avis« underkastede det en Drøftelse i en Række Artikler, der formentlig blev skrevet af Bladets dygtige Redaktør, J. Lauridsen. Det hedder nu her i Nr. 283 for 4. December 1867:

»Man ved ikke med Vished, i hvilket Hus og Gade her i Byen Digteren H. C. Andersen er født; ja der er endogsaa to Meninger

i Købstæderne har Begrebet fast Slægtsnavn allerede da begyndt at bide sig saa nogenlunde fast, og netop derfor er der intet som helst mærkeligt i, at Efternavnene Hansen og Andersen i dette Tilfælde veksler; se nedenfor S. 7 (Citater af »Fyens Avis«, for 4. December 1867). En gift Kvinde i dette Samfundslag kunde have indtil 4 lige rigtige Sæt Navne, og saaledes gaar det til, at den ovenfor S. 6, Anm. ¹⁾ ommeldte Anna Marie Nielsdatter, gift med Søren Nommesen, kan findes betegnet — foruden ved sit anførte Pigenavn, der varieres til Anna Niels en — ved Anna Sørens og Anna Nommens eller Nommesens med alle dette sidste Navns talrige forskellige Former og Stavemaader. Eksemplet er hentet fra Mandtal og Folketællinger i Odense; en pragtfuld Variant af Nommesen -Navnet frembyder H. C. Andersens Farmoder i Folketællingen 1787 for Gjelsted-Rørup, hvor hun er opført som: Kather(ine) M a m o n s d(atter).

Interessant er det, at Navnet Nommesen — formentlig paa Grund af sin Fremmedartethed — ret tidligt i Odense er opfattet som et virkelig Slægtsnavn, saaledes at Søren Nomme(n)sens Søn kommer til at hedde Lars Sørensen Nommesen. Hermed staar det da vistnok i Forbindelse, naar H. C. Andersen fremhæver, at Farmoderen var søn født Nommesens. Usandsynligt er det ikke, at der ved hans Fortælling om hendes »fornemme« Herkomst spiller Reminiscenser ind om den i 1811 uddøde adelige Slægt von Numsen, hvis oprindelige Navn netop er Nummesen.

om, i hvilket Sogn han er født. Om han selv ved det, have vi ikke nogen Formodning. Nogle endnu levende Folk som have kjendt ham som Barn, paastaar, at hans Vugge har staaet i Pugestræde — tidligere St. Knuds Kirkestræde —, mens andre mene, at Munke-møllestræde, begge i St. Knuds Sogn, maa tilkomme Æren deraf. Disse Paastande ere vistnok kun Slutninger byggede paa den Kjendsgerning, at hans Forældre have boet i det ene eller andet af disse to Stræder, ja muligen ved Flytning i dem begge, mens H. C. Andersen var deres [sic!] Lege- og Skolekammerat. Faderen har næppe nogensinde selv eiet et Hus. Der er imidlertid mere end Sandsynlighed for, at han er født i St. Hans Sogn, eftersom han er døbt af den i dette Sogn da fungerende Præst og indført i dette Sogns Kirkebog. Klokkeren ved St. Hans Kirke har godhedsfuldt meddelt os følgende ordrette Afskrift af St. Hans Kirkebog:

»1805, Tirsdag Morgen Kl. 1, den 2den April, blev Hans Andersen Skomagervend, og Kone Anne Marie Andersdatter en Søn født, samme Dag hjemmedøbt af Capellanen Hr. Ramsing i Vacancen og kaldet Hans Christian. Ved Daabs Confirm. 2den Paaskedag d. 16. April*) var Faddere: Madm. Breineberg bb, Jomfru Pommerghs., Hattemager Dorch, Skomagermester P. Valtersdorff, Snedkervend And. Jørgensen, Portner i Hospitalet Gomard«.

Man seer af denne Døbeseddel, at Digteren ikke er døbt Andersen. Det var før 1814 ikke almindelig Skik at give Barnet Tilnavn i Daaben. Et saadant fik det eller tog sig selv siden, i Reglen [efter] Faderens Fornavn. Digteren vilde derefter være kommen til at hedde Hans Christian Hansen. Det var som oftest Skolen, der gav Barnet Tilnavnet, og det var da ofte et reent Tilfælde som bestemte, om Vedkommende skulde føre Faderens For- eller Efternavn. [Artiklen giver et interessant Eksempel herpaa fra selve Odense]«.

Den 4. December — den Dag da denne Artikel stod i »Fyens Avis«, — ankom Digteren til Odense; den 6. fandt Festen Sted, og i sit Nummer for den 9. December (No. 287) afslutter Bladet sine Referater af Festlighederne med en Artikel, der som hele Rækken bærer den fælles Overskrift: »I Anledning af Digteren H. C. Andersens Optagelse som Æresborger i Odense«, og hvori det sluttelig hedder:

»Vi skulle, idet vi hermed rimeligvis slutte Meddelelserne

*) »Her maa Klokker Rosengaard¹⁾ have skrevet fejl, da 2den Paaskedag d. A. indtraf den 15. April, hvilket jo ogsaa fremgaar af, at Tirsdagen var den 2den April.«
(»Fyens Avis«' Anmærkning).

¹⁾ Johan Jørgen Rosengaard, f. 1. Februar 1753 i Odense Vor Frue Sogn; beskikket til Klokker ved St. Hans Kirke 14. September 1788; g. 8. December 1790 m. Marie Cathrine Haugsted; d. 13. April 1826. (Odense St. Hans Sogns Kirkebog over døbte og begravede 1848—72 (64).

under denne Overskrift, tilføje, at Digteren har oplyst os om, at hans Forældre ingensinde have boet i Pugestræde eller St. Knuds Kirkestræde, men fra han var $\frac{1}{2}$ Aar gammel i No. 28 i Munkemøllestræde. Dette Hus er imidlertid siden blevet ombygget og paasat en anden Etage, medens Nabohuset, hvorom Digteren ogsaa taler i »Mit Livs Eventyr«, endnu staar omtrent uforandret. Den urigtige Angivelse maa vistnok hidrøre fra, at H. C. Andersens Bedsteforældre paa fædrene Side boede i Pugestræde, og at Sønnen meget ofte besøgte dem. Sit Fødested kjender han ikke, men formoder, at det har ligget i Skulkenborg eller Ramsherred.

Det fremgaar af den ordrette Gengivelse i »Fyens Avis« af Kirkebogs-Udskriften, at der paa dette Tidspunkt — December 1867 — ikke har staaet noget i Kirkebogen om Fødestedet, hvorved Tvivlen jo straks vilde være afgjort¹⁾. Og endnu i den første Uge af Januar 1868 er denne Tvivl tilstede, thi i »Fyens Stiftstidende«, No. 6 for Onsdag den 8. Januar 1868 hedder det i Anledning af, at »Illustreret Tidende« i sit foregaaende Søndagsnummer har bragt et Billede af Huset i Munkemøllestræde, hvor Digteren boede som Barn:

»Man veed ikke, i hvilket Huus eller hvilken Gade Andersen er født, men der er al Rimelighed for, at det er i St. Hans Sogn, eftersom han der er døbt og indført i Sognets Kirkebog, som har optegnet alle hans Faddere.

Men otte Dage efter er Tvivlen løst; da indeholder »Fyens Stiftstidende« for 15. Januar (Nr. 12) følgende Artikel, undertegnet »k«:

»H. C. Andersens Fødehuus skal nu, efter hvad der meddeles os, være opdaget. Digteren antog selv indtil for et Par Aar siden, at han var født i St. Knuds Sogn, indtil en herværende Lærer gjorde ham opmærksom paa, at han ifølge St. Hans Kirkebog maatte være født i St. Hans Sogn. Af en Svigermoder af en af Fadderne (Gomard) har man erfaret, at da Digteren blev døbt, boede hans Forældre i Hans Jensens Stræde, og en for 7 Aar siden afdød troværdig

¹⁾ Den i H. C. Andersen-Museet fremlagte Daabsattest mæler heller intet om Fødestedet; dens Ordlyd er følgende:

»I Aaret 1805 (Atten Hundrede og fem) Tirsdag den 2den April er Hans Andersen, Skomagersvend og Kones Anne Marie Andersdatters Søn Hans Christian født, hvis Hjemmedaab er confirmeret den 16de April s. A. i St. Hans Kirke. Fol. 134 No. 19 i Ministerialbogen.

Odense den 27. Nov. 1823

testerer

J. J. Rosengaard

Klokker.

Gratis.

Redaktør Lauridsen, »Fyens Avis«, har saabenbart ikke været opmærksom paa, at H. C. Andersens Daabsbekræftelse den 15. April er meddelt i Iversens »Fyens Avertissements-Tidende« No. 54 for Tirsdag den 16. April 1805.

gammel Mand, der i al sin Tid boede i dette Stræde, sagde altid, saa ofte Talen var om denne Digter, at han var født i et eetages Sted paa Hjørnet af Hans Jensens Stræde og Bangsboder (Hans Jensensstræde No. 543, nu 43), der i en lang Aarrække eiedes af Bogbinder, siden Toldbetjent Milo, nu af Tømmermester Rasmussen i Kjerteminde, og beboes dels af Kobbersmed Brun, deels af Jfr. Milo, Datter af den nævnte Eier. Forholder dette sig saaledes, hvad der er al Grund til at antage, vinder det endmere Interesse derved, at dette lave Sted da i alt Væsentligt baade i sit Ydre og Indre og i sine Omgivelser maa være som da »Eventyrdigtingens Konge i Nord« for første Gang slog Øjnene op her«.

Hjemmelmændene til denne Meddelelse, der let forstaaeligt maa have vakt nogen Sensation i Odense, er som det vil ses to: 1) en Svigermoder til H. C. Andersens Fadder, Portner ved Graabrødrehospital Nicolaj Gomard (o. 1741—1822) og 2) en »for 7 Aar siden« (o: i 1861) afdød gammel Mand, stedse Beboer af Hans Jensens Stræde. En Gennemgang af St. Hans Sogns Kirkebogs Fortegnelse over døde i 1861 synes at vise, at der hermed maa sigtes til den d. 29. Maj 1861 ved Døden afgaaede fhv. Stadsmusikant David Jacob Sivert, der døde i Albanigade 13, 72 Aar gammel; han har ganske rigtig ifølge Folketællingerne for 1834 og 1845 boet i Hans Jensens Stræde (i No. 546), og han er iflg. St. Hans Sogns Kirkebog født i Odense den 2. Juni 1789 som Søn af afsk. Trompeter Daniel (Friderich) Sigvardt (Siwert, Sivert, Sigverdtzen), der ved Folketællingen i 1787 opføres som logerende i Hans Jensens Stræde No. 443 og i 1801 boer i samme Gade No. 542; han betegnes her henholdsvis som Daglejer og Teglmester.

Portner Gomard ægtede i 1810 (efter at hans 1. Hustru faa Aar forinden var død) Anne Sophie Buch, født i Odense 1782; Aaret efter døde hendes Moder, Skomager Niels Buchs 1. Hustru Marie Kirstine Laurits Datter; Buchs 2. Hustru døde allerede 1784, og hans 3. Hustru, Anna Margrethe Larsdatter, anføres ved Folketællingen i 1787 som 33, i 1801 som 45 Aar gammel; hun, der er den eneste, som nu kan betegnes som Gomards »Svigermoder«, maa antagelig være død flere Aar før 1867. Fra en mere indgaaende personalhistorisk Belysning af disse Personer er foreløbig set bort, thi det vil altid være en Skønssag, hvor megen Tiltro man nu vil skænke disse Vidnesbyrd af Personer, der, da deres Udsagn fremføres, forlængst var døde, saaledes at deres Forklaringer kun har kunnet have paa anden, maaske tredie eller fjerde Haand. Imidlertid har Føreren af St. Hans Sogns Kirkebog i 1868, Klokker og Kordegn P. J. Christensen (1815—1885, ansat i nævnte Embede 1857) ikke betvivlet Rigtigheden deraf, thi han, der flere andre Steder i Kirkebogen har foretaget Tilføjelser af lignende Art, har i Marginen

udfor Tilførslen om Hans Christian Andersens Fødsel den 2. April 1805 tilføjet »i H. Jens. Stræde« samt ovenover denne Tilføjeelse Ordet »Nu« og under den »No. 43«; endvidere har han berigtiget den af hans Forgænger i Embedet, Klokker Rosengaard begaaede Fejl, som paapegedes af »Fyens Avis« (se ovenfor), og har rettet »16« April« til »NB. d. 15.«; dernæst har han tilført Foliet en Fodnote om at »ovenanførte Hans Christian blev Danmarks berømte Eventyr-digter Hans Christian Andersen, hvem hans Fødeby hædrede ved at udnævne ham til Æresborger« o. s. v., og endelig har han i Marginen tilført en Bemærkning om Digterens Død paa »Rolighed« v. Kjøbenhavn d. 4. August 1875. Tilføjeelsen om Fødestedet synes efter en minutios Undersøgelse at være gjort ad 2 Gange, idet Ordet »Nu« er skrevet henover S'et i »Stræde«; dette svarer ganske til Oplysningernes Rækkefølge i »Fyens Stiftstidende« for 15. Januar 1868, saaledes at Klokker Christensen antagelig først har bragt Gomards Svigermoders mere almindelige Udsagn om Gaden i Erfaring og tilføjet dennes Navn i Marginen, og derefter anført Resultatet af den gamle afdøde unavngivne Mands Erindring af selve Huset (Fødestedet).

Fra »Fyens Stiftstidende« og Tilføjeelsen i St. Hans Sogns Kirkebog — hvis historiske Værdi nok burde være iøjnefaldende alene derved, at der i Forbindelse med en Fødsel i 1805 er anført et G a d e -Nummer, som først kom i Brug mere end en Menneskealder senere — er Fødselens Stedfæstelse gaet over i flere ellers vederhæftige Skrifter og Haandbøger, saaledes til Biskop Dr. C. T. Engelstofts: Odense Byes Historie, 2. Udgave 1880, hvor det Side 451 ganske afgjort hedder: »Det Huus, hvori han (o: H. C. Andersen) blev født, ligger i Hans Jensens Stræde Nr. 43«, og til I. P. Traps Danmark 3. Udgave, 3. Bind 1899, Side 338. Allerede faa Maaneder efter Artiklen i »Fyens Stiftstidende« forelaa det kendte Lithografi (af Nordahl Grove) fra Tegner og Kittendorffs Institut, der viser Huset paa Hjørnet af H. Jensens Stræde og Bangsboder med de — symbolske — Storke over Taget; det averteredes til Salg i Odense, hvor det udkom i Kommission hos Boghandler N. Hansen, den 15. Juni 1868, og i en For-Anmeldelse i »Fyens Stiftstidende« den 8. s. M. hedder det, at »Lithografiet viser Huset som det saa ud, da Digterens Forældre flyttede fra det(!)«. Den under Billedet anbragte Grundplan er utvivlsomt samtidig med Billedets Fremkomst; den stemmer, som man let vil kunne overbevise sig om, ikke med Vurderingsforretningen fra 1801 (se ovenfor S. 5) der udtrykkelig beskriver to Lejligheder (i to Huse), medens Grundplanen fra 1868, der er gengivet nedenfor Side 15, viser Huset indrettet som til een Familie; det er formentlig denne Plan og

Lithografiet, der ene er lagt til Grund ved Husets — eller rettere Husenes — Istandsættelse i Aarene 1905—08¹⁾.

Fra 1868 til 1875 har den sensationelle Opdagelse faaet Tid at slaa Rod i de modtagelige Sind; saaledes hedder det i Overlærer Strøms Prolog til Festforestillingen paa Odense Teater i Anledning af H. C. Andersens 70 Aars Fødselsdag den 2. April 1875:

Her blev han født, her i vor egen By
dog ej, hvor Pragt og Rigdom har til Sæde;
et lille Hus hist i Hans Jensens Stræde
hans spæde Barndom gav det første Ly²⁾.

Og paa dette Grundlag har Traditionen bygget videre til vore Dage; den er officielt anerkendt ved Odense Bys Anbringelse af en Sten i Muren, der melder om, at her fødtes H. C. Andersen, og sluttelig ved selve Købet af Huset og ved dets Indretning til Museum.

Sandsynligheden for, at H. C. Andersen virkelig skulde være født i gl. Brandkasse No. 544 E eller F — der kan dog vist rettelig kun være Tale om Lejevaaningen, Litra F, ud til Bangs Boder, thi Ejeren i Aarene 1800—1806, som i Modsætning til Naboerne ikke betegnes som fattig, har vel nok selv boet i det 5 Fags Hus, E, ud til Hans Jensens Stræde og Hjørnet og har lejet det 4 Fags Sidehus F ud til de forskellige fattige Mennesker — er efter det anførte grumme ringe. Umuligt er det naturligvis ikke, at Anne Marie Andersdatter har lagt sig ind til sin Mands Paarørende, Anna Nomens i Lejevaaningen og der født sit Barn, som lige akkurat naaede at blive ægtefødt ved hendes 2 Maaneder tidligere Vielse til Hans Andersen; af de i disse Aar i St. Hans Sogn udenfor Ægteskab fødte Børn er c. 30 pCt. kommet til Verden i Hans Jensens

¹⁾ »Det kom nu først an paa at faa Bygningen saa vidt muligt ført tilbage til dens ældre Skikkelse, og dette voldte ingen Vanskelighed, da man var i Besiddelse saa vel af Billede af Husets tidligere Udseende som Tegning over de indre Rums Fordeling« (Borgmester Dithmers Tale ved Indvielsen af H. C. Andersen-Museet, Berl. Tidende for 3. April 1908 (Morgen). Talen foreligger ogsaa i Særtryk).

²⁾ Prologen er optrykt i »Odense Bys Bog om H. C. Andersen« 1905, S. 83.

I Johan Krohns Børnesang ved Æresborger-Festen 6. December 1867, se Fortsættelsen af »Mit Livs Eventyr« 1877, S. 173 f., er det derimod Huset i det bugtede Munkemøllestræde, der beskrives som »Fødested«:

Hist hvor Gaden slaaer en Bugt
ligger Huset indelukt,
der, har Skolemester sagt,
Storken Andersen har bragt o. s. v.

Stræde¹⁾. Men hun kan for saa vidt lige saa godt have født det et hvilket som helst andet Sted i dette Sogn, og overfor denne Uvished har man egentlig kun Digterens egne Ord fra December 1867 at holde sig til, hvorefter han er født »et Sted i Skulkenborg eller Rams-herred²⁾«. Urimeligt var det heller ikke, om Anne Marie Andersdatter havde taget Ophold inden sin Nedkomst hos sin Moder, der ikke i 1805 findes i selve Odense By, men jo meget vel kan have taget Ophold i St. Hans L a n d sogn. Naar Digterens Forældre ikke har evnet før eller lige efter Barnets Fødsel at stifte eget Bo, er de formentlig hver især bleven i deres Plads, han antagelig hos Skomager Poul Breineberg i No. 86 udenfor St. Jørgens Port — Parrets ene Forlover; hun maaske hos den anden af disse, Kromand Rasmus Nielsen, der i Januar 1805 boede i No. 244 paa Vestergade søndre Side; men højst rimelig er det, at hun — som formodet af Dr. Hans Brix³⁾ — foreløbig har taget en Ammeplads efter at have født sit Barn, der jo kan være anbragt hos hendes Slægt eller Venner; og her har man da den meget naturlige Forklaring paa, at hun og hendes Søns Fader først stiftede Bo c. ½ Aar senere, hvilket er i god Samklang med Digterens eget Udsagn om hans Forældres Flytning et halvt Aar efter hans Fødsel; de er blot ikke paa dette Tidspunkt flyttet fra noget Sted, men simpelthen flyttet s a m m e n. Naar man i Modsætning til al denne Uvished ved saa god Rede paa, hvor Moderens første Barn, Karen Marie, er født, er det jo kun fordi Lejermaalsbødernes Inddrivelse gjorde Konstateringen af Fødestedet særlig vigtig til Brug ved Moderens Efterforskning; dette Hensyn eksisterede ikke ved ægte Børns Fødsel, og disse Børns Fødested findes derfor som Regel slet ikke angivet i Odense St. Hans Sogns Kirkebog før 1813.

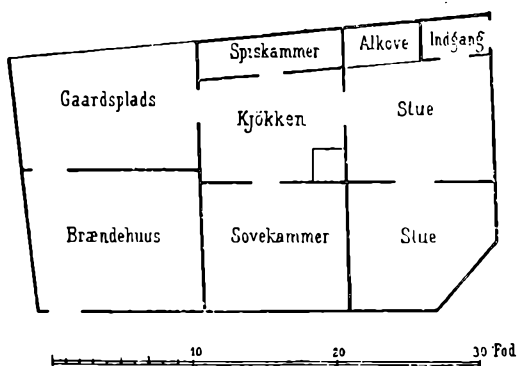
Men man forstaar nu meget vel, hvorledes Myten om Digterens Fødsel i Hans Jensens Stræde No. 43 (nu No. 45) er opstaaet: Folk i Gaden har kunnet erindre — hvad jo ogsaa er rigtigt — at Anne Marie fik et Barn engang dér i Strædet, og den gamle Stadsmu-

¹⁾ Dette fremgaar af Klokkerens Indberetninger til Byfogedembedet, der danner Grundlag for Inddrivelse af Lejermaalsbøderne (Regnskab over Odense Byfogedembedes uvisse Indtægter i Aarene indtil 1812; Rigsarkivet). I Indberetningerne nævnes i 1805 Gjordemoder Stine West (Mursvend Hans Wests Hustru, Kierstine Larsdatter) i Hans Jensensstræde; 1806 Gjordemoder Maren Hansen ibid. Ogsaa hos en af H. C. Andersens Faddere, Skomager Waltersdorff i Nørre Gade, St. Hans Sogn, er der oftere bragt Børn til Verden af ugifte Kvinder.

²⁾ Som ovenfor nævnt (S. 6. Fodnote 3) henfører i Aarene 1857—1882 baade Panteregistret og Odense Vejviser Mtr. No. 544 E og F, Gade No. 43 til Ramsherred.

³⁾ I Artiklen: »H. C. Andersens Hus i Odense«, Gads danske Mag. 1908, S. 569.

sikant har tydelig kunnet huske, at hun — eller (altsaa) hendes Moder og Stedfader og hendes lille førstefødte Datter — engang i nogle Aar har boet i Lejevaaningen dér i gl. No. 544 F (han har nu husket det som No. 543). Af disse Minder er da, efterhaanden som Hans Christian fra at være en sær Dreng blev et berømt Bysbarn, groet en samlet Forestilling op om, hvor han har set Dagens Lys — i Strædet, hvor den gamle Mand med den gode Hukommelse selv i mange Aar havde boet. Og netop i denne Gade kunde Digterens eget Eventyr om den lille Fjer, der blev til fem Høns, jo saa aldeles fortræffelig være passeret!

Grundplanen fra 1868 af Huset paa Hjørnet af Hans Jønsens Stræde og Bangs Boder.